

stin + pina + aftir + ihul buata + sin + . Hadorph och Helgonius: **fruka × kr × raisti × stin × pina + eftir + ihul × buata sin.** (Celsius har icke själv undersökt inskriften; hans uppgifter sakna alltså självständigt värde.) Dybeck: **frukakr × raispi × stin × pina × eftir + ihul × bunta × sin.**

Inskriftens första namn har berett tolkarna svårigheter. Dybeck, som i likhet med Hadorph uppfattar runan 6 som **k**, återger namnet som »FRUKA(N)KR». På samma sätt återges det i *UFT*, där Carl Säve tolkar det som »Frögång»; han ger följande kommentar: »Då *Frukakr* (som skulle motsvaras af ett Isl. *Freygangr*) icke gerna kan vara ett qvinnonamn, så måste också *bunta* här betyda: husbonde, icke man eller make.» (För att visa att ordet *bondi* också eljest kan ha betydelsen 'husbonde', hänvisar Säve till U 859 och 860. Ordet betyder emellertid också i dessa inskrifter 'make', 'man'; se U 859.) E. Brate tolkar namnet som »Frögäv(?)». Det kan emellertid knappast råda någon tvekan om att i **fruka**pr döljer sig qvinnonamnet *Froygærðr*. Om namnet, som hittills i runinskriftsmaterialet endast har varit känt från U 203 (**fraikirpar** gen.), se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 75, *DGP*, sp. 332, och *Nordisk kultur* 7 (1947), s. 191, 196 och 259. — Om det i runinskrifterna vanliga mansnamnet *Igull* se U 202 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 106.

Brate upptager i *Svenska runristare* (1925) U 1154 bland Eriks ristningar. Troligen är detta riktigt, ehuru avvikelser finnas mellan den enda av Erik signerade runstenen (U 1165) och U 1154. Sålunda använder Forsby-stenens ristare svensk-norskt **s**, vilket aldrig förekommer på den signerade ristningen. Samma runform påträffas emellertid även på stenar, som av andra skäl torde kunna attribueras till Erik.

1155. Hjärteberga, Simtuna sn.

Pl. 133.

Litteratur: B 655, L 784, D 1:286. J. Bureus, F a 6 s. 86 n:r 190 (Bureus' egen uppteckning), s. 112 n:r 14 (Cohl), s. 222 n:r 277 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 306, F a 1 s. 69, F f 6 n:r 123; J. Rhezelius, F a 10:1 n:r 141, F 1 2 n:r 51; Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 177; P. Elvius, *De Fierdhundria* (auctor J. Arenius), Upsaliae 1717 (feltryck 1617), s. 108, 109; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 374, 469; O. Grau, *Beskrifning Öfver Wästmanland* (1754), s. 616 [omtrycket 1904, s. 480]; W. Tham, *Beskrifning öfver Sveriges rike* 1:2 (1849), s. 86; A. E. Björkman, *De paroecia Fierdhundriae Simtuna* (1851, diss. Ups. præs. J. H. Schröder), s. 4; R. Dybeck, *Simtuna socken* 1859 (ATA); O. F. Kugelberg, *Några ord till upplysning om bladet »Enköping»* (1863), s. 38; *UFT* h. 3 (1873), s. 66; *Vestmanlands läns kalender* 1881, s. 397; Lars Ersson i Klasbo, *Fornminnen i Wästmanland* (ATA); O. A. Öberg, *Skrivelse till Riksantikvarien den 20/9 1923* (ATA); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 64; *Skrivelse från Riksantikvarieämbetet till O. A. Öberg den 20/12 1927* (ATA); K.-A. Gustawsson, *Besiktningssrapport den 25/7 1928* (ATA), *Skrivelse till Riksantikvarien den 15/6 1929* (ATA); *Skrivelse från Riksantikvarien till K. Åhlén, Hjärteberga, den 29/9 1928*; S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppland* 1943 (ATA); B. Bergman, *Uppländsk run- och bildstensristning* (1948), s. 129 f.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (i F a 10:1 och i F 1 2); J. Bureus, kopparstick (i F f 6); J. Hadorph och P. Helgonius, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta*, B 655 och i Grau a. a.); Dybeck, D 1:286.

Runstenen står på gårdsplanen, 35 m. S om Hjärteberga mangårdsbyggnad, 10 m. N om landsvägen till Grinda. U 1155 står på infartsvägens östra sida; mitt emot, alltså på infartsvägens västra sida, står U 1156. Den tidigare platsen för de båda Hjärteberga-stenarna är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping».

Enligt Caspar Cohl stodo de båda Hjärteberga-stenarna »bredhe Wedh» varandra »Wedh Jältbergha i giärdet i Simetuna S.» (F a 6). Rhezelius anger i F a 6 platsen för U 1156 som »Simtuna Sochn. Widh Jälteberga»; U 1155 står »Der strax hos denne»; F a 10:1: »Simtuna Sochn. Widh Hjärteberga i gärdet». I *Ransakningarna* 1667–84 nämnes endast den ena av Hjärteberga-stenarna: »Een stoor Runsteen står på Jältebärga Jättehögen.»¹ Hadorph har emellertid i marginalen anmärkt, att två runstenar finnas på Hjärteberga. — På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen »Jältebäria» (B 655: »Jätteberga»; L 784: »Dersammastädes» [= Hjärteberga]). — Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Enköping»:

¹ Om den handling där uppgiften finnes se U 1153 (s. 586).

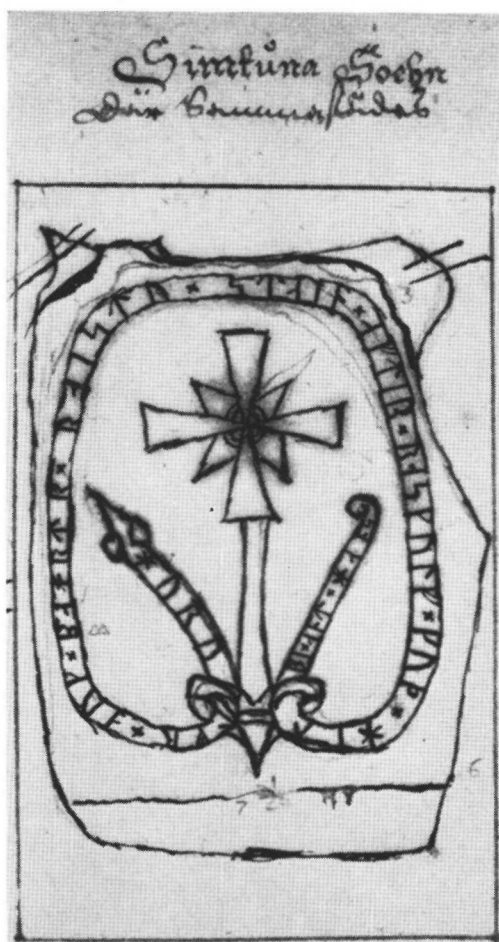

Fig. 505. U 1155. Hjälteberga, Simtuna sn.
Efter teckning av Rhezelius i Fa 10:1.

»norr invid Hjeltberga, tvenne, deraf den ena väl bibehållen [= U 1155], den andra i bitar» [= U 1156]. Dybeck (i *Sveriges runurkunder*): »Denne ligger invid ofvan nämnde» [= U 1156], alltså »nordligt från gården, mellan gärdet och trädgården.» *UFT* (1873): »Finnes kvar, men är sönderslagen.»

I en skrivelse till Riksantikvarien den 20/9 1923 begär O. Alb. Öberg tillstånd »att resa tvänne stenar, av vilka den ena är spräckt mitt itu [= U 1156], liggande på hemeg. Carl Åhléns i Geltberga Simtuna sn. trädgårds tomt. Åhlen har åtagit sig att sätta i hop den spräcka med järnkrampor på baksidan. Enligt förslag av mig. Samt att få flytta in dem 50 – a 75 mt. i trädgården. Jag har låvat att biträda vid flyttningen. I så fall vore jag tacksam om svar så tidigt att stenarna kunde lyftas upp ur jorden innan de frysa fast, för att transporteras bort på vintern.» Fem år senare besiktigades Hjälteberga-stenarna av K.-A. Gustawsson: »Stenarna ligga nu på en åkerren c:a 100 m N om gården och ha med största sannolikhet ditförts från den angränsande åkern. Att resa dem på deras nuvarande platser, som sålunda ej torde vara deras ursprungliga, är ej lämpligt, bl.a. därför att de där ej skulle få det skydd som är nödvändigt. Jag får därför vördsamt föreslå att stenarna resas på gårdsplanen mellan gården och landsvägen, en på vardera sidan av vägen från landsvägen till gården c:a 9 m från landsvägen, c:a 9 m från närmaste grindstolpe och c:a 3 m från vägen till gården. Inskriftssidorna böra vändas så att de äro synliga från de båda vägarna, d.v.s. åt S och Ö.» Vitterhetsakademien lämnade den 29/9 1928 tillstånd till förflyttningen, och sommaren 1929 restes U 1155 och 1156 på sina nuvarande platser.

Grå granit. Höjd 1,42 m., bredd 1,20 m. Ristningsytan är slät och jämn utom nedtill, där den är gropig genom vittring. Linjerna äro kraftigt huggna, breda och rundade.

Inskrift:

hurulfr + auk + bahrtr + raistu + stain + aftir + raskulf + kup hilbi + ant + hans

Hrolfr ok bahrtr raistu stæin æftir Raskulf. Guð hialpi and hans.

»Rolf och bahrtr reste stenen efter Raskulv. Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. Runföljden 1–7 är säker. I 4 u har bst på grund av vittring blivit något grund. 5 l är säkert. Runföljden 11 b–16 r är tydlig. 20 s har karakteristisk form med kort mellanled; samma utseende har 23 s, där dock nedre delen är skadad genom flagring. 40 k är ej stunget. Sk saknas efter 42 p. 44 i är säkert. — Bureus (F a 6): **hurulafr auk bahrtr + raistu stain æftir raskulf kup hilbi ant hans**. I F f 6 är läsningen något ändrad: **hurulfr × auk biartr riistu + stiin æftir raskulf + kup hiibi - it · hiis**. Cohl (F a 6): **hurulfr × auk × bahrtr × raistu × stain × aftir × raskulf × kup × hilbi × ant × hans**. Rhezelius läser inskriften på samma sätt som Cohl. — Hadorph och Helgonius: **huruafr + auk + bahrtr + raistu + stain × æftir × raskulf × kup**

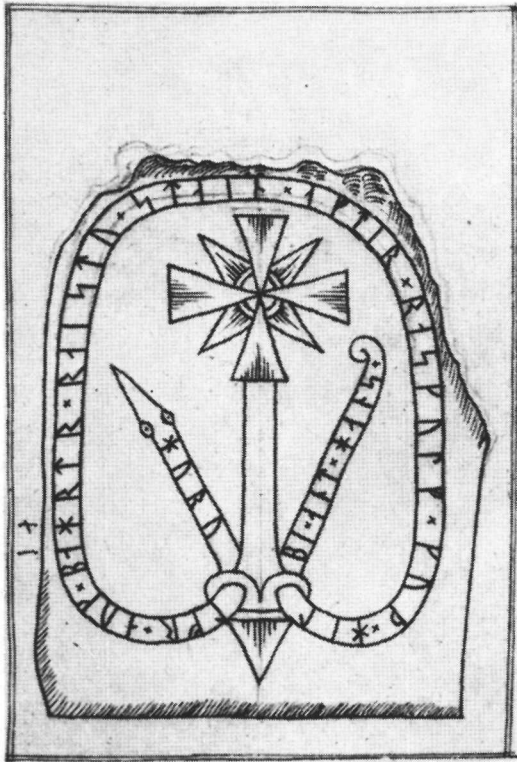

Fig. 506. U 1155. Hjalteberga, Simtuna sn.
Efter teckning av Rhezelius i F 12.

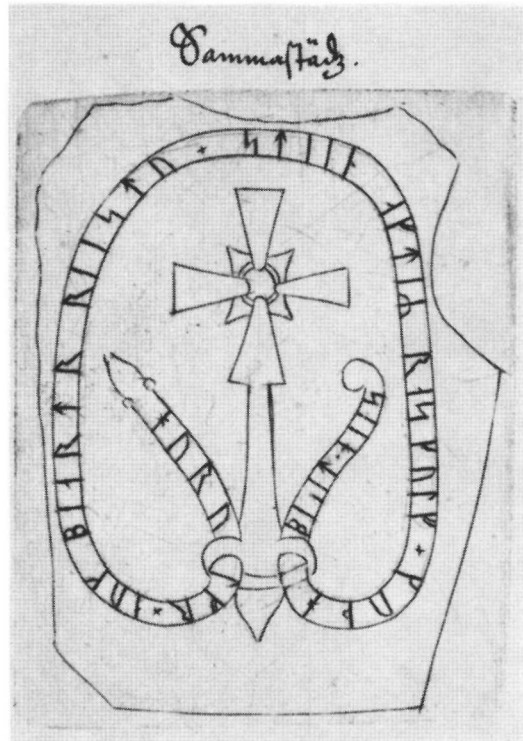

Fig. 507. U 1155. Hjalteberga, Simtuna sn.
Efter kopparstick av Bureus.

hilbi + ant × hans. — Dybeck anmärker år 1859, att inskriftens första namn »icke [är] *Hurvafr* (Baut. 655), utan *Hurulfr*». Hans läsning av inskriften i *Sveriges runurkunder* har emellertid ännu den äldre, oriktiga läsningen: **huruafr × auk × bahrtr × raistu × stain × aftir × raskulf × kup hilbi × ant × hans.**

Bureus översätter i F a 5 inskriften på följande sätt: »HurVlfus et Biertus erexerunt Lapidem in memoriam RaschVlfi. Deus juvet Spiritum ejus». Samma tolkning återfinnes i *De Fierdhundria* (1717). Graus översättning (1754) lyder: »Hurulfr och Biertr reste denna sten efter Raskolf: Gud hjelpe hans anda.» A. E. Björkman (1851): »Hurvafr et Bahrtr hunc cippum mortuo Raskulf statuerunt. Deus ejus animo operam ferat.» *UFT* (1873): »Hurulf(?) och Bjärt reste sten efter Raskulf; Gud hjelpe hans ande.» Brate (1925): »Hörväv (kvinnonamn: 'linväverska'?) och Bard(?) reste stenen efter Raskulv. Gud hjälpe hans ande.»

Det är sålunda inskriftens två första personnamn, som ha berett tolkarna svårigheter. Det kan emellertid icke råda någon tvekan om att runföljden 1–7 **hurulfr** återger det välkända mansnamnet *Hrolfr*. Vi ha här alltså ett exempel på inskott av **u** i konsonantförbindelsen *hr*. Av intresse i detta sammanhang är, att en jämförbar skrivning förekommer på den andra Hjalteberga-stenen (U 1156), som otvivelaktigt är ristad av samme man: **kurukr**, *Krokr*. Jfr också skrivningen **burupur**, *broður* på U 1153 och **birupr**, *brødr* på U 1172, vilka stenar av allt att döma också äro denne ristares verk. Om namnet *Hrolfr* se U 793 Ulunda, Tillinge sn, där det skrives **hrulf** (ack.). Avståndet mellan U 1155 och U 793 är fågelvägen endast 13 km. Eftersom de båda stenarna utan tvivel äro ristade av samme runmästare, och eftersom *Hrolfr* i Uppland endast är belagt i dessa två inskrifter, är det icke uteslutet, att namnet betecknar en och samme man. U 793, som är rest efter Rolf, skulle i så fall vara något yngre än U 1155, som Rolf har varit med om att resa.

Vilket namn ristaren har åsyftat med runföljden 11–16 **bahrtr** är svårare att fastställa. Man skulle möjligen kunna gissa, att härmed har avsetts ett *Biartr* med en *i*-runa uteglömd efter 11 **b** och en *h*-runa

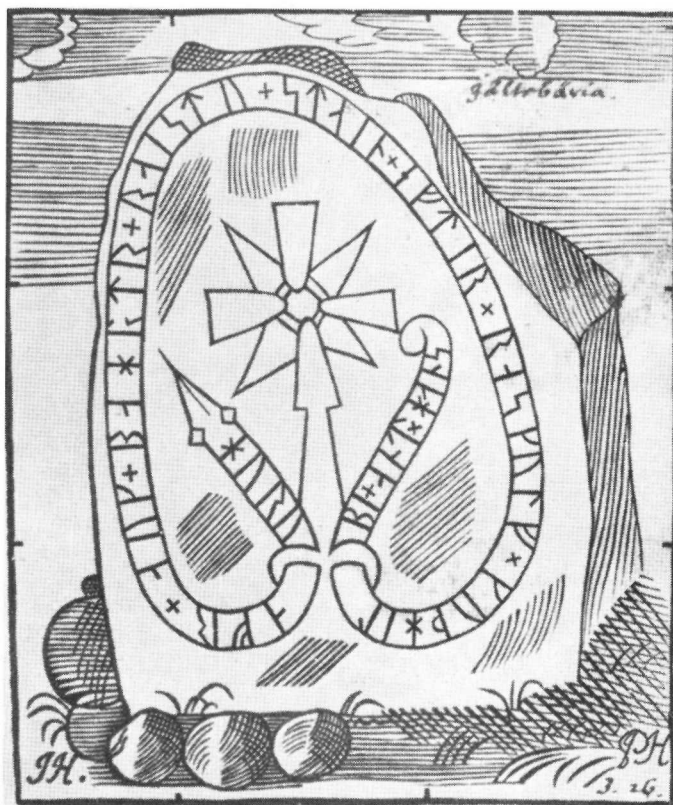

Fig. 508. U 1155. Hjalteberga, Simtuna sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 655).

oriktigt tillagd efter 12 a, men detta är givetvis synnerligen osäkert. Om det från Norge säkert styrkta mansnamnet se U 676, där ett namn **bartr** förekommer. Brates förslag att uppfatta **bahrtr** som 'Bard' torde vara mindre sannolikt; ett sådant namn skulle nämligen ha skrivits **barpr**. Tyvärr måste man lämna frågan öppen. Ristaren har icke lyckats skriva det ovanliga mansnamnet på ett för oss begripligt sätt.

U 1155 är rest efter en man med namnet *Raskulfr*. Detta namn har av inskrifterna att döma varit sällsynt under vikingatiden; U 1155 ger det enda hittills kända belägget från denna tid. I medeltida källor är namnet däremot väl styrkt. Jfr *Raskviðr* (U 598).

Inskriften upplyser oss icke om, i vilket förhållande de tre männen ha stått till varandra. Snarast ha de väl varit bröder.

Brate hänför U 1155 till Eriks ristningar. Det förefaller mycket sannolikt, nästan säkert, att det förhåller sig så. Samme ristare har utfört också den andra Hjalteberga-stenen (U 1156).

1156. Hjalteberga, Simtuna sn.

Pl. 133.

Litteratur: B 656, L 783, D 1:285. J. Bureus, F a 6 s. 86 n:r 189 (Bureus' egen uppteckning), s. 112 n:r 13 (Cohl), s. 205, s. 222 n:r 276 (Rhezelius), F a 5 n:r 305, F a 1 s. 69, F f 6 n:r 122; J. Rhezelius, F a 10:1 n:r 140, F l 2 n:r 50; Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 176; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 373; O. Grau, Beskrifning Öfver Wästmanland (1754), s. 616 [omtrycket 1904, s. 480 f.]; W. Tham, Beskrifning öfver Sveriges rike 1:2 (1849), s. 86; A. E. Björkman, De paroecia Fjerdhundria Simtuna (1851, diss. Ups. præs. J. H. Schröder), s. 4; O. F. Kugelberg, Några ord till upplysning om bladet »Enköping» (1863), s. 38; UFT h. 3 (1873), s. 66; Vestmanlands läns kalender 1881, s. 397; Lars Ersson i Klasbo, Fornminnen i Wästmanland (ATA); O. A. Öberg, Skrivelse till Riksantikvarien den 20/9 1923 (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 64; Handlingar i ATA (se U 1155); B. Bergman, Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 129.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (i F a 10:1 och i F l 2); J. Bureus, kopparstick (F f 6); J. Hadorph och P. Helgonius, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta, B 656 och i Grau a. a.); Dybeck, D 1:285.

Runstenen står på gårdsplanen, V om infartsvägen, 9 m. N om landsvägen Hjalteberga–Grinda. Mitt emot, alltså Ö om infartsvägen, står den andra Hjalteberga-stenen (U 1155). Om äldre uppgifter om stenarnas plats se U 1155.

Grå granit. Höjd 1,73 m., bredd 1,39 m. Ristningsytan är jämn men numera vittrad. Stenen, som har brustit i två större delar, är lagad med sten kitt. Ristningen är djup och tydlig; endast några linjer ha gått förlorade i brottsprickan.